Birgün Gazetesi Kitap Eki – 24 Mart 2007

OYUN SONU: ANLAMIN ÇOKLUĞU

Oğuz ARICI

> *"...Yazmak, dünyanın anlamını sarsmaktır, ona dolaylı bir soru açmaktır; ama yazar bir son soluk kesilişiyle buna yanıt vermekten çekinir. Bizim her birimiz vermelidir bu yanıtı kendi tarihini, dilini, özgürlüğünü de katarak; ama ne var ki, tarih, dil ve özgürlük alabildiğine değiştiklerinden, insanların yazara verdikleri yanıtlar da alabildiğine değişik olacaktır." diyor, Roland Barthes Racine Üzerine'nin önsözünde ve ardından da ekliyor: "Her türlü yanıtın dışında yazılmış olana, her zaman yanıt verilecektir."*

İrlanda'lı yazar Samuel Beckett'ın Oyun Sonu (Endgame) adlı oyunu da her türlü yanıtın dışında yazılmış, her okuru kendi yanıtını bulmaya zorlayan, Eco'cu deyimle "açık yapıt"ların en güzel örneklerinden biridir. Yazarın "en sevdiğim" oyunum dediği Oyun Sonu, okurun önüne, sınırları tespit edilemeyen bir anlamlar yelpazesi açar: Tekrar eden imgeler, kısa cümleler, uzun monologlar, sessizlikler, bazen pinpon maçı bazen de iki usta satranç oyuncusunun karşılaşması gibi ilerleyen diyaloglar, bir an için kavranan ama aynı hızla gözden yiten anlamlar, derin aforizmaların arasına yerleştirilmiş basit gündelik dil cambazlıkları, kesin kuralları olan bir oyunun (game) ve ustaca işlenmiş bir metnin matrisini oluşturur. Böylesine bir yapı, anlam avcıları için göz boyayıcı tuzaklarla doludur. Anlamların izi sürüldükçe içinde dolaşılan labirent büyür, biçimini ve renklerini değiştirir. İzi sürülen 'anlam yolları' sürekli çatallanıp çoğalır. Metin, herhangi bir okuma düzlemini sürekli kırma ve üretilen anlamları düzenli olarak olumsuzlama eğilimindedir. Bu açıdan, farklı anlatım düzlemlerinde okunma olanağına sahip olmasının yanı sıra bir o kadar da belirsizlikler ve anlam "boş"lukları barındırır.

Insanlığın Hikayesi

Oyun ilk bakışta basit bir öyküyü anlatıyor gibidir. Godot'yu Beklerken'de olduğu gibi burada da, Beckett'in deyimiyle "*nec tecum nec sine te*" (ne seninle ne de sensiz) yaşayan iki insanla karşılaşırız: Tekerlekli sandalyeye mahkûm, gözleri görmeyen ev sahibi Hamm ile görebilen, yürüyebilen ama oturamayan hizmetçi Clov. Hamm henüz bitiremediği bir öyküsünü anlatır, Clov da sıkılarak onu dinler. Neredeyse hep aynı

şeyleri yaparak geçirirler günlerini. Clov, Hamm'ın bedensel ihtiyaçlarını yerine getirir; onu uyutur, uyandırır, üstünü örter, açar, çişini yaptırır, gezdirir ve en önemlisi de onun yerine görür. Hamm ise Clov'un yerine düşünmektedir. Clov her fırsatta, Hamm'ı terk edeceğini söyler, ama "ayakları olmasına" rağmen bunu beceremez; Hamm ise tam tersine yürüyemiyor olmasına rağmen hayallerinde farklı diyarlara yolculuk eder. Tasvir edilen dünya, yazarın birçok oyununda olduğu gibi yine belirsiz, medeniyetin olmadığı, karanlık bir dünyaya atıfta bulunur. Karakterlerin bulundukları mekana ilişkin ara sıra dillendirdikleri "sığınak" sözü sanki dünyanın sonunu getirmiş büyük bir felaketin ipucunu vermektedir. Belki de büyük bir tufandır bu (Hamm, Tevrat'ın 5. Bölümünde anlatılan Nuh'un oğlu Ham'a atıfta bulunuyor olabilir mi?). Clov, rutin bir iş olarak pencereden gördüklerini anlatır: Clov'un dediklerine bakılırsa, dünyanın bir yarısı sular altındadır, diğer yarısı ise çöl olmuştur. Tek bir canlı bile kalmamıştır. Ama Clov'un doğruyu söylediğini kim bilebilir? Belki de bütün bunlar Clov ile Hamm arasında oynanan bir oyundur. Clov, gözleri görmeyen öykü yazarı Hamm'ın yardımcılığını yapmakta, onun fantezilerini beslemektedir. (Beckett'ın bir zamanlar kör yazar Joyce'a yaptığı asistanlıkla bir bağlantısı olabilir mi?) Çöp tenekesindekiler de yazar tarafından beğenilmeyerek çöpe atılan karakterler midir o halde? Yoksa bütün bunlar hamlelerin sözlerle yapıldığı bir satranç oyunu mu? (Endgame satrançta son hamle için kullanılan bir terimdir). Clov'un oyun boyunca satrançtaki atın hareketleriyle yürümesi bunun işareti mi? O halde Nagg ve Nell de yenilmiş piyonları mı temsil ediyor? Yoksa bütün bu gösteri bizatihi tiyatro oyunlarının bir parodisi mi? (Clov, Clown yani palyaço kelimesinin bozulmuş hali olabilir mi? Hamm onun kendisine "replik" verdiğini söyler vs.) Yorumlar, sorular ve anlamlar çoğalır.

Yeniden ve yeniden, her okumada farklı anlamları keşfedebileceğiniz *Oyun Sonu*, hem sahneye hem de Fransızcaya hakim, usta oyuncu Genco Erkal tarafından çevrilmiş. Uyumsuz tiyatrodan ve bulmacadan hoşlanan okurların kitaplığında kesinlikle bulunması gereken bir eser.